

La capta de Sant Nicolau

Cabassers (Priorat)

A començaments de desembre, unes setmanes abans del solstici, la diada de Sant Nicolau obre el període de festes hivernals com a festa protagonitzada pels infants.

Sant Nicolau, bisbe, era considerat patró dels escolars i protector dels infants. Menys celebrat en els països catòlics, a Catalunya hi havia diverses celebracions amb costums com els captiris infantils o pràctiques de matar un gall. Al Priorat s'ha conservat sense interrupció –si més no, aparent– una d'aquestes festes a la població de Cabassers.

1. Història de la festa

La celebració de Sant Nicolau, que a Cabassers anomenen Sant Micolau, és documentada, sobretot, per tradició oral. Com tantes altres, és una festa que no s'anuncia ni té programa, i els costums que s'hi troben vinculats han passat de generació en generació. És difícil, per tant, esbrinar en quin moment començà a celebrar-se. Joan Amades l'anota al *Costumari Català* sense precisar-ne cap datació.

La primera referència bibliogràfica, la trobem en la monografia de Delfí Navàs, *Descripció històrica, física y política de Cabacés*, publicada el 1918, que la presenta com una pràctica que ve de molt temps enrere:

«SANT MICOLAU. Lo dia 6 de Desembre, seguint la costum tradicional, los noys de la escola pública fan festa; y á la hora de anà a classe, s'hi presenten tots mudats y cada un ab lo seu corresponent sabre de fusta que ya's guarde del un añ al altre y moltes vegades hasta va de pare a fill.
Lo señó mestre los done unes paneres y amb elles recorren los noys la vila per fer una colecta cantant davant de les cases acomodades, ab tonada tradicional.
[...] A la tarde lo señó mestre los reparteix part del que han recullit y cantant van a la hermita de sant Roc a fe una berenada.»

L'autor fa notar l'ús d'uns sabres de fusta, que passen de generació en generació, i descriu la festa bàsicament com una capta infantil que es fa acompanyada d'una cançó.

La canalla que sortia a fer aquesta capta era coneguda com la *tropa de Sant Micolau*. Els petits portaven dues paneres: una servia per a posar-hi la fruita seca: nous, avellanes, figues..., i l'altra per a posar-hi les fresques: mangranes, pomes, peres... Els nens captaven aquests queviures i alguna que altra llaminadura per les cases dels pobles i a la tarda feien una menjada conjunta al col·legi amb tot el que havien recollit.

La cançó de capta s'ha conservat per tradició oral, tot i que en coneixem diverses versions. Quan la canalla arribava a una casa, deien:

«—Senyora, què cantem?»

i a la resposta de:

«—Canteu!»

entonaven una cançó que, en la versió més extensa, diu:

«Feu-nos bé, senyora,
feu-nos bé, si us plau,
que venim de Roma,
de portar corona
de sant Micolau,
de sant Micolau.

Si no mos en dau,
de fesols i cansalada,
si no mos en dau,
per l'escala avall caigau.

La llumenera,
la clau a l'era,
la clau al pany.
Panses o figues mos baixaran.

Alies folies,
banyes de cucut,
ves-te'n a la cova
a pasturar el ruc,
a pasturar el ruc.

Alies folies,
banyes de mussol,
ves-te'n a la cova
a pasturar el bou,
a pasturar el bou.

Alies folies,
pinyol d'aubercoc,
baixa la guitarra
i ballarem un poc,
i ballarem un poc.

Enro[t]lleu [a]vellanes,
enro[t]lleu cofins,
naltros que en som pobres,
valtros que en sou rics.
valtros que en sou rics.

Amagueu gallines,
dones del carrer,

amagueu gallines,
que la tropa ve,
que la tropa ve.»

Com en tot repertori de tradició oral hi ha variants que afecten, sobretot, el nombre d'estrofes emprades. Entre les aplegades, esmentem, a tall d'exemple, que algunes persones grans la recorden començant:

«Micolau, freixura,
Micolau, si us plau,
que en veniu de Roma,
de portar corona
de sant Micolau.»

La cançó és un bon exemple del repertori de capta infantil, amb trets tan característics com l'amenaça gens dissimulada que comporta no col·laborar en la festa: «Si no mos en dau, / per escala avall caigau».

L'última estrofa d'aquesta cançó fa referència a un costum desaparegut al primer terç del segle XX. Durant tot el dia de Sant Nicolau, els petits tenien el dret a empaitar i matar les gallines i galls que trobessin pels carrers, sense que ningú els pogués dir res, fent servir per a aquesta fi els sabres de fusta que portaven a la mà. Amades anota aquesta pràctica al *Costumari Català*:

«A Cabassers duen sabres de fusta, els quals es guarden de pares a fills amb gran interès i compte. Hi ha sabres que ja eren dels besavis. La colla té el dret d'empaitar i sabrejar, mentre ronda, l'aviram que troba solta pel carrer; i cap que mata, cap que es pot quedar.»

I Delfí Navàs, el 1918, fa aquesta precisa observació: «És de advertir que si troben alguna gallina pels carrés o afores, la empaiten ab lo sabre y si la maten és seva». La mort, més o menys ritualitzada, d'un gall forma part, efectivament, de diverses cerimònies pròpies de les festes hivernals.

D'altra banda, aquesta capta infantil es pot vincular a altres festes d'inversió pròpies del període com la del *Bisbetó*, que se celebrava a les catedrals. Per posar alguns exemples propers en la geografia, el mateix Amades ens dóna notícia de la festa a Constantí, al Camp de Tarragona, i diu que els infants anaven presidits per un que anava vestit com de bisbe, amb mitra i casulla de paper, i que simulava ésser sant Nicolau. La resta de nens portava sabres de fusta, que els hi servien per picar a les portes de les cases, però no esmenta que empaitessin galls ni gallines. Anaven cantant i recollint fruita que després es menjaven tots junts. Aquest costum es va mantenir fins a mitjan segle XX – n'hem recollida la cançó –, tot i que es van anar perdent alguns elements com els personatges. També se celebrava i s'ha recuperat a la Riba.

Al Priorat tenim notícies d'un costum semblant a Falset, al segle XIX, segons descriu el dietari de mossèn Mestre:

«Com a costum perduda ya debem relatar la festa que feyan los nois de la escola pública lo dia de sant Nicolau. Después del ofisi al que asistian tots los

noys ab lo senyor mestre, anaban tots a la Cuartera, davant de la Casa de la Vila posaban un gall en terra de tal manera que no mes treya lo cap, y los noys vestits de reys o ab altres trajos extravagants ab un sabre de fusta donaban voltas al entorn del gall y lo noy afortunat que li tallaba lo cap ab un cop de sabre era l'héroie de la festa y luego después se'ls donaba a tots un bon dinar y 'l poble se asociaba a la alegria de la gent petita sent un dia de broma inocent y divertida.»

Esmentem, finalment, que el *Calendari de festes de Catalunya, Andorra i la Franja* (1989) descriu però dóna, erròniament, per desapareguda la celebració.

La capta de Sant Nicolau de Cabassers és, avui, un exemple viu d'una antiga tradició de Sant Nicolau com a part del cicle festiu d'hivern.

2. Característiques específiques, elements i implantació de la festa

La festa se celebra, en l'actualitat, el 5 de desembre a la tarda, en horari escolar –es pot desplaçar també si cau en diumenge– perquè hi ha d'haver escola. El fet que el 6 de desembre sigui festiu ha obligat al canvi.

La canalla del poble surt de l'escola, equipada amb cistells per recollir els donatius i els corresponents sabres. N'hi ha d'antics i de fabricació recent, de fusta, i ara també de plàstic: espases o, fins i tot, algun sabre galàctic.

Com abans, els petits, acompanyats dels mestres i de qui vol afegir-se a la comitiva, fan un recorregut per les cases del poble, aplegant productes de menjar i cantant la cançó de Sant Nicolau, sobretot les dues primeres estrofes, que són les més conegudes.

La participació es limita al veïnat de la població, no se'n fa cap mena de difusió i és prou desconeguda als pobles de la rodalia, fet que no impedeix que es pugui considerar que la festa gaudeix de bona salut i que hi participa qui hi ha de participar. Aquests curs hi ha 23 nens i nenes a l'escola.

La celebració és valorada com un dels costums característics del calendari festiu local.

3. Fonts de consulta i organitzadors

Bibliografia

AMADES, Joan. *Costumari Català. El curs de l'any*. Barcelona: Salvat Ed. - Ed. 62, 1982² [ed. facsímil]

CARRERA, Manel. «Festa de Sant Nicolau». A: festes.org [http://www.festes.org/articles.php?id=246]

NAVÀS, Delfí. *Descripció històrica, física y política de Cabacés*.

PALOMAR, Salvador. «La capta de Sant Nicolau a Cabassers (Priorat)». A: *Caramella*, núm. 1, juliol-desembre 1999

—. «Nicolaus i Ilucietes». A: *La Teiera*
[<http://lateiera.wordpress.com/2007/12/05/76/>]

L'organització és a càrrec de l'escola de la població:

CEIP El Castell
C. Major, s/n
43373 Cabassers
Tel. 977 839 125

Redacció: Salvador Palomar